

ARAPGİR'İN SON PALANCILARI

Arapgir's Last Saddle Makers

Öğr. Gör. Ayşe LEVENT

Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Arapgir Meslek Yüksek Okulu, Geleneksel El Sanatları Programı Öğretim Görevlisi, Malatya/Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-5008-0633

Tarihçi Yazar Cumali LEVENT

Malatya/Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-8564-7262

Cite As: Levent, A. & Levent, C. (2021). "Arapgir'in Son Palancıları", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(47): 1450-1461.

ÖZET

Malatya iline bağlı Arapgir ilçesi coğrafi olarak dağlık, engebeli arazi yapısındadır. Geçmiş, dokuma merkezî özelliğinin yanı sıra tarihî ticari yol üzerinde yer almaktaydı. Bu yönüyle geleneksel zanaatların gelişimine katkıda bulunmaktaydı. Bu zanaatlardan palan yapımı XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar beş dükkânı 15 esnafı ile önemini korumaktaydı. Arapgir'deki palan; at, katır ve merkep için yapılırdı. Ulaşımın hayvanlar vasıtasıyla yapılması, bu zanaatı revaçta meslekler arasında yerini sağlamlaştırmaktaydı. Motorlu taşıtların yaygınlaşmasıyla beraber hayvan gücüne duyulan bağlılık azaldı. İlçede yeni teknolojik gelişmeler tamamen olmasa bile kullanıma başlayınca geleneksel meslekler yavaş yavaş önemini kaybetmeye ve iş bulamamaya başladı. Diğer geleneksel meslekler gibi palan yapımı da gelişme karşısında tutunamadı. Geçmişte aranılan meslek vasfını kaybetti. Coğrafi şartlar ve ekonomik gerekçelerle hayvan gücünden yararlananların varlığı bir nebze olsa da günümüze kadar bu mesleğin sürdürülmesinde etkilidir. Arapgir'de mesleği yürüten esnafın sayısının azalması karşısında var olan ustanın yerini alabilecek kimse de bulunmamaktadır. Bu durumda hayvan ile nakil yolunu tercih edenleri dışarıya yöneltecektir. Bulunmadığından hayvanlar üzerine farklı örtüler konularak taşımaya gidilecektir. Uygun olmayan örtülerin kullanılması da hayvanlara zarar verilecektir. Mesleğin devamı için ustalarının ekonomik kaygılarının giderilmesi gerekmektedir. Zanaatı devam ettirecek esnafın yetiştirilmesi belde sakinlerinin duyarlı olmasına bağlıdır. Kamu işbirliğiyle çözüm yolları arayışında olmak, muhtemel zanaatı yaşatmaya devam edecektir. Yaylalarda göçer yaşamın varlığı, mesleğin devamı açısından önem taşımaktadır. Maddî kültürün yaşatılması gelecek nesiller için birer değer olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arapgir, Palan, Zanaat, Meslek, Ahmet Güngör.

ABSTRACT

Arapgir district of Malatya province is geographically mountainous, rugged terrain. The past was located on the historical commercial road as well as its weaving central feature. In this respect, it contributed to the development of traditional crafts. From these crafts, saddlemakers XX. by the second half of the century, its five shops had retained their importance with 15 tradesmen. Saddle in Arapgir; the horse was prepared for mule and donkey. The fact that transportation was carried out through animals solidified this craft among the professions in demand. With the proliferation of motor vehicles, the commitment to animal power has decreased. When new technological developments started to be used in the district, if not completely, traditional professions gradually began to lose importance and could not find a job. Saddle makers, like other traditional professions, could not hold on to the development. He lost his profession qualification sought in the past. The presence of those who benefit from animal power due to geographical conditions and economic reasons is somewhat effective in maintaining this profession to this day. In the face of the decrease in the number of tradesmen carrying out the profession in Arapgir, there is no one who can replace the existing master. In this case, it will direct those who prefer the way of transport with the animal to the outside. Since it is not found, different covers will be placed on the animals and transport will be carried. The use of inappropriate coverings will also harm the animals. In order to continue the profession, the economic concerns of its masters must be addressed. The cultivation of artisans who will continue the craft depends on the sensitivity of the residents of the town. Seeking solutions in cooperation with the public will continue to perpetuate the possible craft. The existence of nomadic life in the Highlands is important for the continuation of the profession. Sustaining material culture will be a value for future generations.

Key words: Arapgir, Saddle, Craft, Profession, Ahmet Güngör.

1. GİRİŞ

Arapgir, Fırat havzasının batısında yer alan Malatya ilinin bir ilçesidir. Malatya'ya 114 km uzaklıkta, 1200 rakımıyla engebeli bir araziye sahiptir. Köyleriyle toplam 11.000 nüfuslu Göldağı'nın eteklerinde dağınık mahallelerden oluşmuş ilçedir. Arapgir'de ayakta kalmış eserlerin çokluğu buranın tarihî hakkında bizlere ipucu vermektedir. Bunlar arasında köprü, cami, yol, Tümülüs, kaya oda mezarı, konak, khamosorion tipi mezar ve kilise gibi birçok yapıyı barındırmaktadır. İlk Çağ'dan itibaren günümüze gelen eserler Arapgir'in iskân sahası özelliğini de belirtmektedir. Arapgir, Roma uç sınır bölgesindeki konumuyla İran-Roma çatışmalarında askerî özellik taşıyan statüsü bulunmaktadır. Roma döneminde Fırat kenarında yer alan "Daskuza" olabirliği ileri sürülmüştür. Bizans egemenliğinde Ermeni yerleşimcilerin bölgeye yerleşmesiyle canlılık kazandığı muhakkaktır. 1021 tarihinden sonra Arapgir Van'dan gelen Ermenilerin iskân amaçlı

yerleşim alanı olmaktadır. Arapgir (Arabgir, Arapkir, Arabkir) ismi ilk kez kayıtlarda 1237’de Anadolu Selçuklu kuvvetleri önünde kaçan Harzemliler’in Arapgir yoluyla Elazığ’a geçtikleri ifadesiyle geçmiştir. İsmi anlamı ise su ile alakalı bir kelime olması ihtimal dâhilindedir. Arapgir’de Türk egemenliği Çubukoğulları (1084) ile başlar, beylikler, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Akkoyunlular ile devam eder. Çaldıran Savaşı (1514) sonrası Osmanlı topraklarına katılarak 1515’te Diyarbekir Beylerbeyliğine bağlı sancak statüsü kazanır. Sivas, Elâzığ vilayetlerin kazasından sonra Malatya ilçelerine katılır. Arapgir’in ilk iskânı Osman Paşa Mahallesi’nde yer alan Narin Kalesi ve burç kalıntılarının olduğu sahadır. Savunmaya elverişli arazi yapısı bulunmaktadır. Kalenin kuzey tarafı dik bir yar ile Kozluk (Anku) Çayı’na iner. Güney tarafı ise kalıntılar ve ayakta kalmış eserlerle Göz Dere’sine doğru genişler. Arapgir ve köylerinde var olan tarihî yola” ipek yolu” veya “Sultan Murat” yolu şeklinde isimlendirme yapılmış bazen kullanılmakta olan bu yaya yollara kaldırım denilerek diğer yollardan ayrılmıştır. Roma yolu olabilecek bu yolların Türk İslam döneminde de kullanıldığı ve diğer bağlantılarla geliştirilmiş olması muhtemeldir. Roma-Bizans dönemlerine ait kaya mezarları, khamasorion mezarları ve Tümülüsler ve Taş Köprü gibi yapılar hâlâ ayakta dururlar. Coğrafi konumu itibarıyla Arapgir, uzun süren Roma ve Bizans’ın İran ile olan savaşlarında sınır özelliği taşımıştır. Arapgir, Türk idaresine alınca siyasi otorite kurulur ve çevre imkânlarıyla gelişerek, Osmanlı sanacak teşkilatına dâhil olur. Arapgir, yaylaları birçok konargöçer taifesine yurt görevini üstlenmiştir. Arşiv kayıtlarında toplulukların hareketliliği takip edilmektedir. Arapgir ‘in en önemli özelliklerinden biri de kabiliyetli, eğitime değer veren dikey hareketlilik açısından yükselmeye açık insan potansiyeline haiz olmasıdır. Dışarıya yönelebilen ve medeni cesaretini gösterebilen Arapgirliler Osmanlı Saraylarında ağalık, paşalık ve sadrazamlık makamlarına kadar ulaşmışlardır. XVIII. yüzyıl başından itibaren şu anki Arapgir merkezine göçlerle yeni yerleşim alanı olarak burayı tercih etmişlerdir. Önceki yerleşim sahasına “Eskişehir” veya “Öteşehir” isimlerini kullanmaları buranın fonksiyonunu kaybetmesine bağlanmaktaydı (Levent, 2011: 1-35).

Sanat, ilk insanların yaşam ihtiyaçlarını sağlayacak faaliyetlerle başlar. Bu yolla elde edilen eserler insan yeteneğine, yaşayış özellikleriyle, iklim şartlarına uygun gelişme gösterir. Önceleri ilkel yarar düşüncesiyle ortaya çıkan bu çaba, zamanla gelişerek sanat eserine dönüşür. Kişi emeğiyle başlayıp ortaklaşa faaliyete uzanan halk sanatları; el, ev, çarşı sanatları hâliyle tasniflenir. Çarşı sanatlarının niteliği bir dükkânda yetişmiş ustalar vasıtasıyla yapılmış olmasıydı. Üretilen ürünler dükkânda satıldığı gibi çarşı içerisinde de satılmaktaydı. Çarşı sanatlarının bağlı bulunduğu bir teşkilat bulunmaktaydı. Bu teşkilatları tarihî gelişimiyle “ahilik”, “lonca” ve “gedik”, “esnaf birlikleri” sıralamasına tabiydi. (Özbel, 1945:3-5).

Sanat, insanın el becerisiyle yaptığı şeyler; gözlem, çalışma veya uygulama yoluyla elde edilen üstün nitelikli öğrenme yeteneğidir. Bir iş belli bir estetik duyguyu yansıtacak biçimde gerçekleştirme tarzıdır. Bir etkinliğin gerçekleştirilmesi veya belli bir işin yapılmasıyla ilgili yöntem, bilgi ve kuralların tamamı, yapılan iş, meslek anlamına gelir. Terim olarak sanat “maddî veya zihnî bir iş ve çabada izlenen düzenli ve özel yol, yöntem” diye tarif edilmiştir (Koç,2009: 90-93).

Geleneksel kültürün maddî ürünleri olan ve el sanatı, ya da günlük kullanım eşyası olarak nitelenen, giyim-kuşamdan mutfak araç-gereçlerine, semercilikten müzik aletlerine, halı, kilim ve çeyizlik eşyadan değişik günlük kullanım eşyası insanların yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik üretilmişlerdir (Öztürk, 2005: 67). Sanat, hayatı anlayan zekânın, onu en ilgi çekici, en güzel şekillere sokması demektir. Sanat, insan zekânının tabiatı işlemedir; kendi maksadına göre tabiata ustaca tesir etmesidir. Zanaatın işlevi ise ihtiyaçlarımızı gidermeye yönelik olmasıdır. Güzel sanatlar ile zanaat arasındaki önemli fark şudur: Güzel sanatlar bizi vasıtasız olarak, zanaat ise dolaylı bir şekilde sonuca ulaştırır (Edman, 1991: 12-40).

Sanayileşmenin öncesinde el işçiliğine dayanan her türden üretim için zanaat sözcüğü kullanılmaktaydı. Sanatsal faaliyetlerin; güzel sanatlar ve zanaatlar olarak iki ana grupta değerlendirilmesi Rönesans’ta ortaya çıktı. Öncesinde sanatlar ve zanaatlar tek bir kategoride bulunmaktaydı. Ülkemizde de benzer bir gelişme gözlenebilir. XIX. Yüzyılın ortalarına kadar sanat – zanaat ayrımı gibi yapay bir bölümlendirme söz konusu değildi. Batılı anlayışla beraber bizde de sanat- zanaat farklılaşmasına gidildi (Sözen, vd.1999:259).

Osmanlılarda el sanatları ile uğraşanlarla geçimlerini mal ve hizmet üretimi, alım ve satımı ile sağlayanların genel adı esnaftır. Bunlar özellikle küçük el sanatlarıyla uğraşp zanaatkâr olarak isimlendirilir. Osmanlılar da esnaf denilen sanat ehlî, devlete ait iş ve işyerlerinde çalışanlarla serbest çalışanlar şeklinde iki ana kısma ayrılır. Üreticilerin meşgul olduğu işe göre sınıflandırılan esnaflığın kökenleri daha önceki Türk- İslam devletlerine kadar uzanır. Her esnaf kolunun kendine mahsus gelenekleri ve her mesleğin bir piri vardır (Kala,1995:423).

Arapgir, Osmanlı Devleti döneminde sancak merkezi ve yetiştirdiği paşaları sebebiyle paşalar diyarı yönüyle maruftur. XIX yüzyıldan XX. yüzyılın ilk yarısına kadar manusa dokumalarıyla da meşhur ticari merkezdir. Malatya iline bağlı Arapgir ilçesi tarihî değerleriyle geçmişten günümüze taşıdığı özelliklerinin farkında ve bunu devam ettirme gayretindedir. İlçe de geleneksel zanaatların varlığı bazı sahalar da halâ görülmektedir. Usta çırak tarzıyla çalışan zanaatkârlar, imal ettikleri yerde el emeklerini satarlardı. İlçede az kalan zanaatlardan (tahta çivili kundura, kalaycılık) biri de palancılıktır. Palancılığın kendini idamesinde hâlen ilçe ve köylerinde mevcut taşıma usulünün hayvanlar vasıtasıyla sürdürülmesinden dolayıdır. İlçenin engebeli arazi şekli hayvan aracılığıyla taşımayı zorunlu kılmaktadır. İlçe sınırları ve civarındaki Sarıçiçek, Egerli, Göldağı gibi havalinin yaylalarına çok sayıda göçerler sürüleriyle gelmektedir. Göçerler katır, merkep ve atı gerek taşıma gerekse binit amaçlı kullanmaları palana olan ihtiyacı az da olsa devam ettirmektedir.

Arapgir’de palan ustalarından Ahmet Güngör zamanında palancılık yabana atılır bir meslek olmadığını palan yaptıracakların hatırı sayılır kişileri devreye koyarak palanlarının yapılmasını istemekteydi. Palan ve semerciler arasında gayrimüslim ustalarında var olduğunu kendi döneminde de iki ustanın varlığına işaret etti. Palancılığın, Arapgir’de semercilik mesleği ile ayrı olduğunu semercilerin telis içerisine kamış kullandıklarını ağaç malzeme yanında çul ve yanlarda deri malzemelerle semer yaptıklarını ifade etti. Her geçen yıl mesleğin yok olması ile karşı karşıya kaldığını belirtti. Kendisinin yaşı münasebetiyle iş geldiğinde iş arkadaşı Refik Ateş ustaya beraber palan yapımını gerçekleştirdiğini söyledi (Ahmet Güngör kişisel görüşme, 10 Mart 2021, Arapgir).

2. PALANIN TARİHİ

Palan, Farsça hayvan semeridir (Şükun,1996:427). Semer, Rumca kökenlidir. Beygir, katır, eşek gibi hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan yastıktır (Eren, 1999:361). Palan çoğunlukla binek hayvanlarına merkep, katır ve bazen ata vurulan kaşsız ve yumuşak, enli bir çeşit eyerdir (Sami, 1317:346). Palan; semer, eyer anlamındadır (Develioğlu, 1984:1020). Merkebin sırtına yerleştirilen insan ya da yük taşım aracıdır (Acıpayam, 1976:167). Semer Anadolu’da, binim, göçek, gürtün, kürtün, peki, paldım, adlarıyla da bilinmektedir (Taner, 1987:377). Palanın yapımında deri malzeme ve ağaç kullanılmazken semerde bu malzemelerin kullanılması aralarındaki belirgin farklılıktır. Palan, semere göre daha büyük ve kabadır. Taşıma veya binek amaçlı hayvanların sırtlarına konulan araca, kullanılan malzemeye göre semer, eyer ve palan denilmiştir. Semer, palandan farklı olmasına rağmen bazen palan yerine de kullanılmaktadır.

Palanın (semer) tarihi gelişimi hakkında ilk kez hangi uygarlık tarafında kullanıldığına ait kesin bilgi olmamakla beraber Mezopotamya, Mısır veya Anadolu uygarlıklarında bilinmektedir. İlkçağ uygarlıklarının yük taşımak için hayvanlarının sırtlarına uygun bir yaygı kullanmaları icap etmektedir. Netice itibarıyla bulunan resimler ve arkeolojik kalıntılardan semerin varlığı anlaşılmaktadır. Semerin Araplar ve İranlılar tarafında ilk kez kullanıldığı da ifade edilmektedir (Taner, 1987:378).

Asya’da ilk at izlerinin Türk anayurdu bölgesindeki kültür dairelerinde görülmektedir (Kafesoğlu,2000: 218). İnsanlık tarihinde önemini uzun zaman diliminde koruyan at ilk Türklükle bağlantılı olarak bozkırların doğu tarafında ehlileştirilmiş ve bununla ilgili olarak atlı-bozkır kültürü gelişmiştir (Durmuş, 2017: 25). Türkler, atı hem ekonomik varlık olarak hem de binit ve savaş aracı olarak değerlendiriyorlardı. Eski Türk hayatında atın önemi, ekonomik değerinden çok onun bir savaş aracı olarak kullanılmasından ileri geliyordu. Süvari tekniğini bulan yani ata binen ilk kavim Türklerdir. Binit ve koşum takımının en önemli unsurlarından biri de “eyer” idi. Eyerin üstü içe doğru hafif kavisli olup, ön ve arka kısımlarında yastık gibi iki çıkıntı bulunmaktaydı. “Köpük” adı verilen bu çıkıntular, binicinin ileriye ve geriye doğru kaymasına engel olmaktaydı. Eyer, atın tam sırtına oturtulmaktaydı. Eyerin en önemli fonksiyonu, binicinin rahatını ve dengesini

sağlamasıydı. Eyer yalın olarak kullanılmamaktaydı. Hem altında hem üstünde halı türünden bir örtü bulunmaktaydı. Altında bulunan örtüye “terlik” veya “örtük” (örtü), üstünde bulunan örtüye “belleme” denmekteydi. “Terlik” genellikle “keçe”, “belleme” de halı türünden bir örtü idi (Koca, 2002: 15-37). Atın medeniyet hizmetine verilmesi başarısının Türkler’ e ait olduğu anlaşılmaktadır. (Kafesoğlu, 1991: 26-28).

Türk insanının eşya yapması, çevresindeki ham maddeye bağlıdır. Türkler bu ham maddelerden eşya yapımını, ya kendi yaratıcılık veya buluşları ile yahut da komşularından öğrenerek gerçekleştiriyorlardı. Zamanla bazı üretimlerde bilgi ve becerileri en üst duruma gelmiş oluyordu. Bu arada Türkler, çok sevdikleri atlarının eşyası ile meşgul oluyorlardı. Uygur ülkesine gelen Abbasî elçisi, Uygur Hakan’ının kendi eyerini tamir etmesini yadırgamıştır (Baykara, 2001:128).

Semerin ilk kez Arap veya İranlılar tarafından kullanıldığı düşünülürse de Atın ilk ehlileştirilmesi ve eyerin ilk kez Türk medeniyeti dâhilinde yer alması palan benzeri yaygının Türklere yakınlığını getirir. Dokuma sahasında da yün malzemece zengin Türk kültürü halı ve benzeri dokumaları bildikleri bunları kendilerine yakın olan binek hayvanlarında kullanacakları muhakkaktır. Coğrafi ve diğer etkenler göçebe yaşam şartlarını, sürekli hareketi ve bunun sonucu kendine ait kültür unsurlarını meydana getirmektedir. Türk kültür dairesi içerisinde hayvancılık Türklerin yaşam biçimlerinin tamamına yakın tesir etmektedir. At ve koyun Türk medeniyetinin oluşumunda önemlidir At ile ilgili koşum araç gereçlerini ilk kez atı binek hayvanı olarak kullanan Türkler tarafından kullanılmasının yanında eşyalarının taşınması sırasında atın üzerine dokuma türü yaygıyı kullanmaları da mantık dâhilindedir.

Anadolu Selçuklularda palan işi ile uğraşanlara “palan-ger”, “palanduz” isimleri verilmektedir (Merçil, 2000: 38). Osmanlılarda Sarayın has ahır halkı arasındaki palancılar için “Palan Duzan-ı Hassa” (Osmanlı sarayında has ahır yük hayvanlarının palanlarını yapmak ve bakımlarını yürütmekle görevli kimseler) tabiri kullanılırdı. Palanduz, palan yapan anlamında semerci veya palanî yerine de geçmektedir (Pakalın, 1983:751). Osmanlı askeri teşkilatında Yeniçeri Ocağı mensuplarından birinin bulunduğu “orta” (bölük) dan başka bir ortaya nakledilmesi “semer devirmek” olarak değerlendirilirdi. Yeniçeri Ocağı’ndan bir başka ortaya geçmek hoş karşılanmamaktadır. Ayrıldığı orta için hakaret sayılırdı. Semer burada ahlak, ilke, namus, bağlılık yerinde görülmeştir. Sonraları halk arasında meyletme, gönül verme yerinde kullanılmıştı (Pakalın, 1983:172). “Hamala semeri yük olmaz.” “Eşeğe semer yük değil“ (Kişiyi kendi işi ve yakınlarının sorumluluğu ağır gelmez). “Zerdüz palan ursan eşek yine eşektir”. ”Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir.” (İnsanlık değerinden yoksun kişi; kılık, kıyafet ve unvan ile değer kazanmaz) (Aksoy, 1998:34,272). Konuyla ilgili birçok atasözleri bulunmaktadır.

Rivayetten palan ustaları kendilerine “pir“ olarak Nuh Peygamberi görmekteydi. Nuh Peygamber, deveye binerken dizlerinin ağrıdığı yol kenarındaki üzüm bağındaki asma çubuklarını keserek onar adetten çubukları bir araya getirerek devenin her iki yan tarafına yerleştirmesiyle diz ağrıların ortadan kalktığı bu hal ile Peygamber bu sanatın piri olarak anılır. Hz. Muhammed’in deve üzerindeki hareketi esnasında Veysel Karanî Hazretleri deve palanı denilen “havut” ilk olarak hazırlamış bundan dolayı “pir“ olarak gösterilir (Yılmaz, 1998: 81).

İstanbul’da palan-duzan (palan dikiciler) esnafı beş yüz dükkân ve bin beş çalışanıyla mesleklerini icra etmekteydiler. Pirleri Yusuf Perendedir. Ebu Zer Gıfari, Hazreti Ali huzurunda kemer kuşanıp semercilere pir oldu. İstanbul’da dükkânlarda çeşit çeşit semerler ve palanlar satılır, arabalar üzerine yüklenerek götürülürdü (Çelebi, 1314: 597-598). Evliya Çelebi semercileri makbul meslek arasında zikreder (Kahraman vd. 2008:601).

Palancılar mesleklerini Peygamber dönemine ilişkilendirip veya dinî alanda önemli olan şahsiyetleri “pir“ tutup kendilerine mukaddes bir bağ aramaktadırlar. Bu anlayışın özünde yapılan işe karşı bir sorumluluğun var olması, manevi yönüne istinaden hak bilir vurgusu yapılmaktadır. Semercilik, havutçuluk gibi isimlerle de anılan palancılık eski el zanaat dalları arasında yer almaktadır. Geçmişte Arapgir’de deve semeri yapıldığına ait bilgi yoksa da Havut Gedığı, Deveci Hanı isimli mekânlarının varlığı, Arapgir’in kervan yolu üzerindeki konumu, önemli bir dokuma merkezi fonksiyonunun beraberinde getirdiği alım satım özelliği sonucu nakliye hayvanları ihtiyacı olan bir ticari merkezdir.

Yakın zamanlarda traktör, iş makineleri, nakliye vasıtaları ve her alanda kullanılma özelliğine sahip çapa makinelerin yaygınlaşması insan ve hayvan gücüne olan ihtiyacı azaltmıştır. Makineleşme birçok sanata duyulan gereksinimi ya sınırlandırdı ya da tamamen sona erdirdi. Arapgir’in dağlık engebeli arazi şartları özellikle binek hayvanlarının kullanılmasını zorunlu hale getirmektedir. Çay, dere veya arızalı arazide taşınacak olan kerestelik ağaçlar, yakacak ağaçları gibi yüklerin yanında tarım ürünlerinin de yolların olmadığı yerlerde hayvanlarla nakli geçerliliğini korumaktadır. Palancılık rağbetini kaybetmişse de Arapgir ilçesinde devam eden zanaat dalları arasında; Ahmet Güngör ve Refik Ateş isimli iki mahir ustanın gayreti ve çalışmalarıyla sürdürülmektedir. İki ustanın palan yapımı takip edilerek bir palanı ustalarımız bir günde tamamladılar. Çalışmaları izlenirken malzemelerin kullanılması bir hayli meşakkatli ve gayret gerektiren, emek isteyen türden zanaattı.

3. PALANIN YAPIMI

3. 1. Palan Malzemeleri

Arapgir’de yapılan palan için kullanılan malzeme kuzu yünlü keçe, kirkitli dokuma ve balık adı verilen saz sapların bir araya getirilmesiyle oluşmuş ve etrafında telis ya da herhangi bir çuval ile sarılan, iplerle

sağlamlaştırılan iki bağ ana malzemedir. Balık denilmesi fiziki olarak balıksırtı kısmına benzerliğidir. Balık için kullanılan (sazlara) saplara ot tabiri kullanılmakta ve Adıyaman Gölbaşı ilçesindeki sazlıklardan getirilmekteydi. Gölbaşı'ndan gelen bu balık otları hafif ve kullanışlı olması tercih nedenidir. Evveliyatında Sivas Divriği ilçesinin Vazıldan (Uluçayır) Köyünün sazlıklarından temin edilirdi. Palancı sayılarının azalması gerekse evlerde kullanılan yastıklarda saz kullanılmaması talebi azaltmıştır. Buğday sapsarıyla yapılan balık ağır olmakta mümkün mertebe tercih edilmemektedir. Berdi adı verilen bataklıklarda yetişen sazlara burada ot tabiri verilmektedir.

Keçeleri Arapgir civarında meskûn olan göçer aşiretlerden temin önceleri söz konusudur. Dirican, Şavaklı , Parçikanlı, Bacalı, Rişvan gibi Sarıçiçek yaylasında yer alanlarca imali edilirdi. Urfa'dan da ihtiyaç halinde tedarik yoluna gidilirdi. Çul denilen dokumalar ise hemen hemen Arapgir'in her tarafında yaygındır, Eğnir, Çiğnir, Alıçlı, Aktaş, Yazılı köyleri misal olarak söylenir.

Resim 1. Yün Keçe (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 2. Çul Dokuma (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 3. Şilte-Yüzleme Kısmı ve Saz Balıkları (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 4. Çul Kirkit (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 5. Merkep Palanı (Cumali Levent, Arapgir).

3.2. Palanın Dikimi

Palanı kullanacak olanlara en rahat biçimi vermek, estetik açıdan bir şeyler katmak, ustanın bilgi ve becerisine bağlı olduğu gibi yaptıracak olanın da bakışı önemlidir. Palan yapımında binek hayvanının ölçüsü ölçü ipi ile tespit edilerek ölçüye göre düğümler atılırdı. Hayvanın sırt yapıları farklı olduğundan palanın belli bir ölçüsünden söz edilmezse de vasatı en, 130–140 cm boy ise 110–120 cm arasında ebatlarda bulunurdu. Keçeler makasla ölçü nispetinde tek parça halinde kesilir, üç veya dört kat keçe üst üste konulurdu. (Çalışma esnasında at için yapılan palanda dört kat keçe malzeme kullanıldı.) Üzerine alt çulu denilen keçi kılı veya yün kirkit dokuma serildi. Çuvaldıza takılan kıl adı verilen ip ile keçenin çul ile dikimine başlandı. Dikiş adı verilen bu işlemde dikdörtgen şekilli palanın ön kısmı hariç diğer üç kenarları ve etrafı dikildi. Çuvaldızın rahat çalışması için keçi boynuzu içerisine konulan tereyağına sık sık çuvaldız götürülerek keçenin tozu alınarak dikişin kolaylaştırılmasına gidildi. Kepene veya kurbağa denilen deri bir kemerle ele geçirilen avuç içerisindeki metal kısmı bulunan alet ile çuvaldızın itilmesi kolaylaştırılmaktaydı. (Palan çuvaldızı, dikme işleminde kullanılan 15 cm uzunluğundaki iri çelik iğne)

Keçe ve çulun çuvaldızla üç yanlarının dikişi sırasında iki yana gelecek balık yataklarının alanı dikilmezdi. Balıkların konulacağı yanlara şilte üzerinde alt ve üstlerden geçirilen farklı ipler kullanıldı. Burada amaç, balık konulduğunda yerinden oynamamasına yönelikti. Balık konulmazdan evvel şilte adı verilen palanın bu aşamasında el emeğinin yoğunluğu göze çarpar ki, buna “yüzleme-üzleme” de denilirdi. Keçenin çul ile birlikte dikiminde atılan ipler sağlamlık bakımından irtibatlı olduğundan dikiş önemliydi. Palanın arka kenarından 30–40 cm’lik kısmı tamamen birkaç santimetre aralıklarla dikilerek şilte kısmı bitirilmekteydi.

Balık sazlardan oluşan yaklaşık 4 kg ağırlığında 75–80 cm arasında binek hayvanının yapısına göre değişmektedir. Palanın alt çulu içerisinde sağ ve sol yanlarına konulan sazlıklardan getirilen saplardan oluşmuş bağlı balıksırtı görünümüne kamış cinsi bitki kullanılarak palana kemerimsi özellik kazandırmaktı. Balıklar alt çul içerisindeki yatağa sürülmekteydi. Bu iş için 125 cm’lik bir ağaç sopa yardımıyla balıkların yerleştirilecekleri alan hazırlanmaktaydı. Balık süreceği aslında ağaç değil demir malzemeli iken günümüzde ağaç halindedir. Balıklar yataklarına konulması esnasında ayaklar ile çul üstüne vurularak ileri sürülmesi sağlanırdı. Eğri demir denilen 10 cm’lik yatay “s” harfine benzer alet çul üzerindeki iplere takılıp çekilmesiyle de balıklar yatağa yerleştirilirdi. Balıkların konulmasından ve yerini almasında 30 cm uzunluğunda koçbaşı sütun görünümüne haiz iki kilo ağırlığındaki el demiri adı verilen alet kullanılmaktadır. El demiri ile çul içerisindeki sapların yerini alması amacıyla vurularak sap ve çula şekil verilir, dikim kolaylaştırılırdı. Balıkların yerleştirilmesi tamamlandıktan sonra alt keçeden alt çul arasında bir alt bir üst tarzındaki dikiş gerçekleştirilirdi. Dikiş arasındaki balıkların ipleri eğri demir ve el demiri araçları yardımıyla ipler gerilerek balık yataklarındaki boşluklar izale edilirdi. İpler, arka kısım ile yan taraflarda yer almaktadır. Bu iplerin fonksiyonu balıkların tam olarak yatakları içerisinde bulunarak boşluk oluşturmadan kalmasını sağlamaktı. Eğri demir ile boşlukları alınarak çekilen ipler çuvaldıza takılarak balık etrafında bir dikime tekrar tabi tutulurdu.

Palanın çuvaldızla dikimi bitmemiş, tereyağının bulunduğu boynuz içerisine zaman zaman götürülen çuvaldız balık etrafıyla diğer alanlar da bir kez daha dikim işlevini yerine getirecekti. Kare şeklinde dikilen şilte üzerinde bu kadar ipliğin kullanılması dayanıklılığın artırılması ile bağlantılıydı. Palanın ön kısmı üstte gelecek şekilde dikilerek, ön kısmının hayvanın boyun kısmına gelecek yerin hazırlanmasına geçilirdi. Keçenin sazlardan oluşan balıklarla birleştiği alt kısma alt balık denilen parça yerleştirilirdi. Alt balık birkaç parça keçe birleştirilerek 70–80 cm uzunluğunda ip sarılarak birbirine bağlanmış dolgu malzemesi tarzındaydı. İki saz balığının birleştiği üst kısmının ortasına keçelerin yumak haline getirilmesiyle meydana

getirilen ve “top” adıyla bilinen keçe koyularak balıklar arasındaki esnekliği sağlardı. Böylece ortamın boşluğunu oluşturarak, palana kemerimsi yapıyı kazandırmaktı. Keçe yumağı ve iki saz balığının birbirleriyle ilişkilendirildiği “çatı ipi” görülürdü. Çatı ipi saz balıkları üzerindeki iplere bağlanarak keçe üzerinde geçirilerek balıkları birbirine bağlardı.

Üst balık ise, çul balığıdır, 80–90 cm arasında değişmekteydi. Keçelerin burularak sarılması ve sarılan keçeler bez veya bir çuvala çevrenmesi tarzında bir parçaydı. Balık isminin verilmesi de fiziki olarak balığı anımsatmasındaydı. Çul balığı, saz balıklarının üzerinde çulun altında ve çulun içerisine yerleştirilerek ön kısma bir yükseklik kazandırır. Bu çalışmalarda el demiri ile bazen vurularak düzgünlük sağlanmaya bakılırdı. Palanın ön tarafının yapılması sırasında oluşan açıklığı gidermek amacıyla keçe parçalarından yararlanma yoluna gidilirdi.

Kaş denilen palanın kemerimsi kısmının ortaya çıkması alttaki keçeler ile alt çul kıl ipiyle çekilerek dikilmesinden meydana gelmekteydi. Dikimin sağlamlığı açısından çul altına şerit keçe çekilerek çuvaldız ve ip kullanılması sonucu çulda oluşacak dokumadaki açılmayı (mahalli olarak tarazlanma) önlemektir. Dikişle birlikte keçe ve çul birleştirilirdi. El demiri vurularak boşluklar giderildikten sonra eğri demir yardımıyla ip atımları çekilerek birleştirmedeki açıklıklar giderilirdi. Bu işlem sonrası kemerimsi yapısıyla kaş kısmı kendini göstermekteydi. Çul üzerinde arka tarafta iki saz balığı üzerinde ve şilte üzerlerinde ipler vasıtasıyla tutam sayılabilecek halkalı alanlar oluşturup, bunların bağlama görevinde kullanılmasına da gidilirdi. Kaş tamamlandıktan sonra son olarak keçeden 70 cm’lik şerit halindeki üzeri ipe sarılan balık kaş üzerine yerleştirilirdi. Diğerlerinden farklı olarak keçe balığı kaş üzerine kıl ipe dikilmekteydi. Keçe balığından sonra Beşinci keçe ve üzerine ikinci çul atılarak üst çuldan en alttaki keçeye alt üst dikime geçilirdi.

Resim 6. Şilte Yüzleme Kısım (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 7. Saz Balığının Yerleştirilmesi (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 8. Alt Çul ve Kaş Yapımı (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 9. Alt Çul ve Kaş Yapımı (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 10. Palanın Kemerimsi Kaş Kısmı (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 11. Palan ve El Aletleri (Cumali Levent, Arapgir).

Resim 12. Tamamlanan At Palanı (Cumali Levent, Arapgir).

Üst çuldan dikim saz balıkların yan bitiminden yapılır, diğer alanlara karışılmazdı. Kaş kısmının dikiminde el demiri ve eğri demir kullanılmaktaydı. Palanın kaş kısmının yan eteklerinde bağlama amaçlı birer halka yer alırdı. Kaşın üst ortasında el tutam yeri de bulunmaktaydı. Arka tarafında da 10 cm uzunluğunda tutma amaçlı bir ip yer alırdı. Palanın arka kısmının dikiminde siyah kıl ip kullanılarak yapılan zikzaklarla estetik de verilmekteydi. Palanın kenarları da dikilerek dikim işlemi sona ererdi. Palanın keçe kısımlarındaki fazlalıklarda makas veya bıçak ile kesilerek son rötuşlarla yapımı tamamlanmaktaydı. Takip edilen palanın yere konulduğunda kemer yüksekliği 30 cm açıklığı ise 70 cm arasında bir ölçüye sahipti. Yapılan at için palan 25 kg ağırlığındaydı. Merkep palanlarının ağırlık ise daha azdır. İri binek hayvanları ve kullanılan malzeme ağırlığı etkilemektedir. Palan kemer oluşturacak tarzda içeriye doğru katlanır ve ip ile alttan karşılıklı bağlanarak şekil alması ile sonlanırdı. Palan yaklaşık on yıl hayvan sırtında görevini yerine getirmekteydi. Yaklaşık maliyeti 2021 yılı itibarıyla 350-450 lira arasında değişmektedir. Palan yapımındaki süre değişmekle beraber çalışılan at palanını iki ustanın (Ahmet Güngör, Refik Ateş) çabasıyla bir günde tamamlayarak hazır hâle getirdikleri izlendi. Bir ustanın bir palanı bir günde tamamladığı anlarının olduğuna ustalar vurgu yapmaktaydı.

Palancılığa, Arapgir’de 1940–50 li yıllarda rağbetin olduğu çırak olarak bir ustanın yanında yer almanın da mümkün görülmediği o günlerde bu zanaatın revaçtaki halini bu gün görmemekteyiz. Palancı yetiştirmek için çırak bulunamadığından dolayı Arapgir’de palancılığın sona erme ihtimali ortaya çıkmaktadır. Arapgir’deki palan yapımında dikkate şayan unsurdan biri de makine kullanılmadan tamamen geleneksel

zanaatın icrasının sergilenmesidir. Malzemeler ve dikiş aşamasında yüzyıllar öncesinin tekniğinin hâlâ sürdürülmüş görünmesidir. Palancılığın çıraklıktan ustalığa doğru geçen süreci üç ila altı yıl arasında gerçekleşmektedir. Ustalık maharet isteyen ve bilgi birikiminin malzemede araçlarla eser olarak ortaya çıkmasıdır. Birçok el sanatlarında olduğu gibi teknolojinin getirisi palancılığa da olumsuz etkisi var ise de binek hayvanların olduğu sürece bu zanaatın da yok olmayacağı muhakkaktır. İleri ki yıllarda palan adı altında herhangi bir örtünün hayvan üzerinde olması da muhtemeldir. Günümüzde dahi bazen telis çuval içerisine ot yerleştirerek veya battaniye türü yaygı ile binek hayvanlarına yük konduğu, binildiği bilinmektedir. Bu yöntemlerin verdiği zararın yanında binek hayvanının eziyet çekmesine de sebebiyet verdiğini unutmamak gerekmektedir.

Palancılıkta asıl olan hayvanın ölçüsü ve kullanılan malzemedir. Keçe ve çulun parça adedi olarak fazla yer alması palanın kalite ve dayanıklılığını artırmakla kalmayacak binek hayvanına yüklenecek ağırlığında taşınmasında önemli olacaktır. Binek hayvanının sağlıklı olmasında özellikle palanın iki fonksiyonu da etkilidir. Birincisi yükü palanın dengeli dağıtması ve palan sayesinde ağırlık bir merkeze toplanmamasıdır. İkincisi ise palanın binek hayvana getirdiği örtü vazifesi cihetidir. Isı amaçlı olması yanında palan sırtta konulacak yükün hayvana zarar vermemesini de sağlamaktaydı.

Arapgir'deki palancıların bazıları 1930-1940'lı yıllarda ilçe dışına çıkararak seyyar olarak da görev almaktaydılar. Divriği-İliç (Sivas Erzincan) demiryolu yapımı için 1937-38'li yıllarda nakliye için Bağıştaş'a (Erzincan İliç ilçesi sınırlarında) getirilen hayvanlara palan yapımıyla da uğraşmışlardır. Ahmet Güngör ve Refik Ateş ustalar, Arapgir'de palan yaptıklarını ancak her geçen gün yaptıkları palan sayısının azaldığını ifade etti. "Arapgir'de zamanının altın bileziği, günümüzün bilinmeyen zanaatı." Günümüz gelişmeleri karşısında kaderine terk edilmemelidir.

3.3. Arapgir Palancılarının Kullandığı Araçlar ve Terimler:

Alt balık: Palanın binek hayvanın boyun kısmına gelen 70-80 cm arasında değişebilen keçelerin avuç içerisinde burularak sarılan ip ile bağlandığı gibi keçelerin sarılmasından sonra çuval telis veya başka bir bez ile kaplanmış halidir.

Bağ bıçağı: Saz balığı yapmak amacıyla sapların kesilmesinde ve diğer kesimlerde kullanılır.

Balık: Sazlıklardan yetişen kamyş cinsi sapları kullanılarak yaklaşık 4 kg ağırlığında 75-80 cm arasında palanın sağ ve sol yanlarına konulan bağlanmış saplar.

Balık süreceği: Saz balıklarını çul ve keçenin arasına yerleştirmek için 125 cm'lik ağaç sopa .

Bıçak: Keçe veya ip kesme aracı.

Boynuz: Çuvaldızın rahat çalışması amacıyla içerisine tereyağı konulmuş keçi boynuzudur.

Çatı ipi: Saz balıklarını birbirine bağlamakta olan ip verilen addır.

Çul: Koyunyününden veya keçi kılından eğrilen iplerin kirit dokuması sonucu ortaya çıkan yaygıdır.

Eğri demir: Demir madeninden yapılmış, 10 cm civarlarında olup "s" harfinin yatay haline benzemektedir. İplerin boşluğunu almak için kullanılır, dikim sonrası açıklıkları ortadan kaldıran birleştirme aracı.

El demiri: Demir malzemedan yapılan 2 kg ağırlığında 35 cm ölçüsünde kaş yapımında kullanılan, balık sarmalarını yerleştirmeye yarayan, vurma işlevini yerine getiren araçtır.

Halka: Palanın kenar ve üstlerine sicim ile yapılan tutam veya geçirilecek olan nesneye imkân tanıyan yuvadır.

Kaş: Palanın ön kısmının boyun çevresine gelen kemerimsi şekildir.

Keçe: Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.

Kepene- kurbağa: Ele deri bir kemerle bağlanan avuç içerisindeki metal kısmı ile çuvaldızın itilmesinde kullanılan alet.

Kıl ip: Keçi kılının eğrilmesiyle elde edilen dikme malzemesidir

Kolon: Hayvanın karnının altında bulunan iptir.

Makas: Keçeleri kesmeye yarayan alet.

Ölçü ipi: 80 ila 100 cm arasında sabit olmayan, üzerine atılacak düğümlerle yapılacak palanın ölçüsü için kullan ip.

Palan çuvaldızı: Çul ve keçe dikiminde kullanılan 15 cm uzunluğundaki iri çelik iğne.

Paldum-aşırma: Palanın arkasında bağlanan dokuma parçasına denir.

Şilte: Saz balıklarının yerleştirilmesinden önceki çul ve keçenin üzleme şeklidir.

Top keçe: Yumak haline getirilen keçelerin iki saz balığı ortasına konularak esnekliğin ayarlanmasına yarayan keçedir.

Uğur Bağı: Palanın boyun kısmındaki iptir.

Üst balık: Çul balığı, saz balıklarının üzerinde çulun altında ve çulun içerisine yerleştirilerek ön kısma bir yükseklik veren keçeden yapılmış 80–90 cm arasındaki malzemedir.

Yüzleme-üzleme: Çul ve keçe üzerinde çuvaldız ile yapılan dikişe verilen isimdir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Arapgir’de el sanatları diğer yerlerdeki gibi sanayileşmeyle birlikte seri ve çeşitli ürün yelpazesinde birçok zanaat dalına ihtiyaç duyulmadığı için yok olup gitmiştir. Arapgir’in kendine ait bazı özellikleri neticesinde palancılığın şimdilik iki ustanın (Ahmet Güngör, Refik Ateş) varlığıyla devam etmektedir. Arapgir’de palancı ustaları mesleklerini icra ederken yaptıkları az sayıdaki palanın getirilerinden ziyade meslek sorumluluklarına değer verdiklerini söylemektedir. Kendileri için her yeni palanın yapımı maharetlerinin kullanımına imkân tanımaları bakımından önemlidir. Bununla birlikte yok olmayacak mesleklerini de yaşatmaktadır. Öncesinde meslekleri geçimlerinin temininde yakın zamanlarda ise gereksinim duyulan palanın yapılması için çalıştıklarını belirtmektedirler. Tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamak zorunda olanlar, hayvan gücünden kısmen de olsa yararlanmak amacıyla palana ihtiyaç duyacaklardır. Yolların olmadığı veya dağlık alanlarda gerek tarım gerekse hayvancılık üretimi nakillerinden at, katır ve merkep kullanılmaktadır. Uzun yıllardır yaylalardan hayvan nakli ile ilçe merkezine peynir getiren göçerlerin bu nakil yolunu eskiye nazaran az da olsa devam ettirmeleri mesleğin icrasına katkısı olacaktır. Tescilli Köhnü üzümü son yıllarda üretimi aşamasında ilçeye bir canlılık kazandırmıştır. Bu ürünün hasadının taşınmasında motorlu araçların girmediği yerlere hayvanların devreye alınması da mesleğin sürdürülmesinde önemlidir. Köyde taşıma işlerinin az bir kısmının hayvan ile gerçekleştirilmesi çalışmamız olan palancılık açısından diğer nedenlerle birlikte bir umut olacağı kanaati taşımaktayız. Geleneksel el sanatlarının yaşatılması sonraki nesillere aktarılması her türlü imkânlara rağmen müşkül bir iştir. Palancı ustalarının yerlerini alabilecek ilçede kimsenin bulunmayışı karşısında devreye ustalardan istifade edilerek açılacak kurs ile bunun telafi yoluna gidilmesi en önemli meseledir. Bu konuda ilçedeki kamu imkânlarının yanı sıra kursa katılımın yöre tarafından benimsenmesi de gerekmektedir. Palancılığın günümüzde unutulmaması ve yaşatılması gereken bir zanaat olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Kurs katılımcılarına ekonomik yönüne değil geleneksel bir mesleğe yaklaşım içerisinde bakış sergilemeleri yönünde telkinde bulunulmalıdır.

Palancılık zanaatının yaşatılması yönünde kurs sonucu yetiştirilecek olanlara alternatif çalışma alanlarından biri sayılabilecek minyatür palan üretimi ile dekoratif sahaya yönelmelerine de imkân verilmelidir. Turistik veya hediyeelik eşya sınıfında bazı el sanat ürünleri yapılmaktadır. Bu ürünlerin bazıları ile uyum sağlayacak palanda göz ardı edilmemelidir. Üç boyutlu farklı malzemelerden yapılmış at, katır ve merkep üzerlerine palan düşünülebilir. Bu tür ürünlerin sergilenebileceği sahalarda araştırılabilir. Günümüzde atalarımızın hayatlarının her safhasında yapıp kullandığı ancak şimdi asıl amacı dışında birçok eşya dekoratif olarak sergilenmektedir. Bu serginin içinde palanlarında yer alması muhtemel zor olmayacaktır. Dekoratif amaçlı sadece minyatür palanlar değil asıl palanları da sergilenebilecek uygun alanlar bulmak gerekmektedir. Tarihî dokusu olan veya öyle bir özellik kazandırılan mekânlarda diğer sanat ürünleri yanında yer alabilir.

İnsanların üretici oldukları dönemden itibaren yaparak, katkılarıyla günümüze kadar ulaştırdıkları değerlerin sadece ekonomik tarafına bakılmamalıdır. Bu değerlerin fiyat kısmının yanında tarihî bir süzgeç içerisindeki seyrini unutmamak gerektiği dikkate alınmalıdır. Kültürümüzün temsili ve devamı olan bir ürün gözüyle bakılmalıdır.

Geleneksel el sanatlarının devamı amacıyla yapılan faaliyetlerin kurslar ile atılan adımların başarı ile tamamlanması elde edilen ürünlerin sergilenmesi, tanıtılması için sonraki aşamaya geçilmelidir. Yeni nesillerin teknolojiye yatkınlığı el sanatlarının görsel ve metin kısmına ulaşmalarını kolaylaştırması, kazanım olarak değerlendirilip çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acıpayam, O. (1976). Zanaat Terimler Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksoy, Ö. A. (1998). Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 - Atasözleri Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Baykara T.(2001). Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Çelebi, E. (1314). Evliya Çelebi Seyahatnamesi I, İkdam Matbaası, Dersaadet.
- Devellioğlu, F.(1984). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara.
- Durmuş, İ. (2017). “Bozkır Kültür Çevresinde At, Göçer-Ev ve Demir”, Asya Araştırmaları Dergisi, 1(1):19-35.
- Edman, I. (1991). Sanat ve İnsan, (Çev. : Turhan Oğuzkan), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Eren, H.(1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (1991).”At”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, (4): 26-28, İstanbul.
- Kafesoğlu, İ. (2000). Türk Milli Kültürü, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kahraman, S.& Dağlı, Y. (2008). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi İstanbul, 1 (2) Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kala, A. (1995). “Esnaf”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, (11): 423-430, İstanbul.
- Koca, K. (2002).“Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları, (3): 15-37 Ankara.
- Koç, T. (2009). “Sanat”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, (36): 90-93, İstanbul.
- Levent, C. (2011). “ Arapgir Tarihi “ , Basılmamış Çalışmalar, Arapgir.
- Merçil, E. (2000). Türkiye Selçuklularından Meslekler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Özbel, K. (1945). El Sanatları I Anadolu çorapları Kılavuz Kitaplar: IX, C.H.P. Halkevleri Bürosu, Ankara.
- Öztürk, İ. (2005). “Türk el Sanatlarının Günümüzdeki Durumu (Tarihçe, Sorunlar, Öneriler)”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, (7): 67-75.
- Pakalın, M. Z. (1983). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 2-3, Milli Eğitim Bakanlığı. Basımevi, İstanbul.
- Sami, Ş. (1317). Kamus-ı Türki, İkdam Matbaası, Dersaadet .
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (1999). Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Şükun, Z. (1996). Farsça Türkçe Lügat I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Taner, N. (1986).”Bir Halk Sanatı olarak Semercilik ve Türkiye’de Bu Sanatla İlgili Terim, Deyim ve Araçlar”, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri V, 23-27 Haziran 1986, Maddi Kültür, Başbakanlık Basımevi, 377-398, Ankara.
- Yılmaz, T. (1998). Niğde İl Merkezi ve Bor ilçesinde Palancılık, Kültür Bakanlığı Türk Halk Kültürü Araştırmaları Yayınları, Ankara.